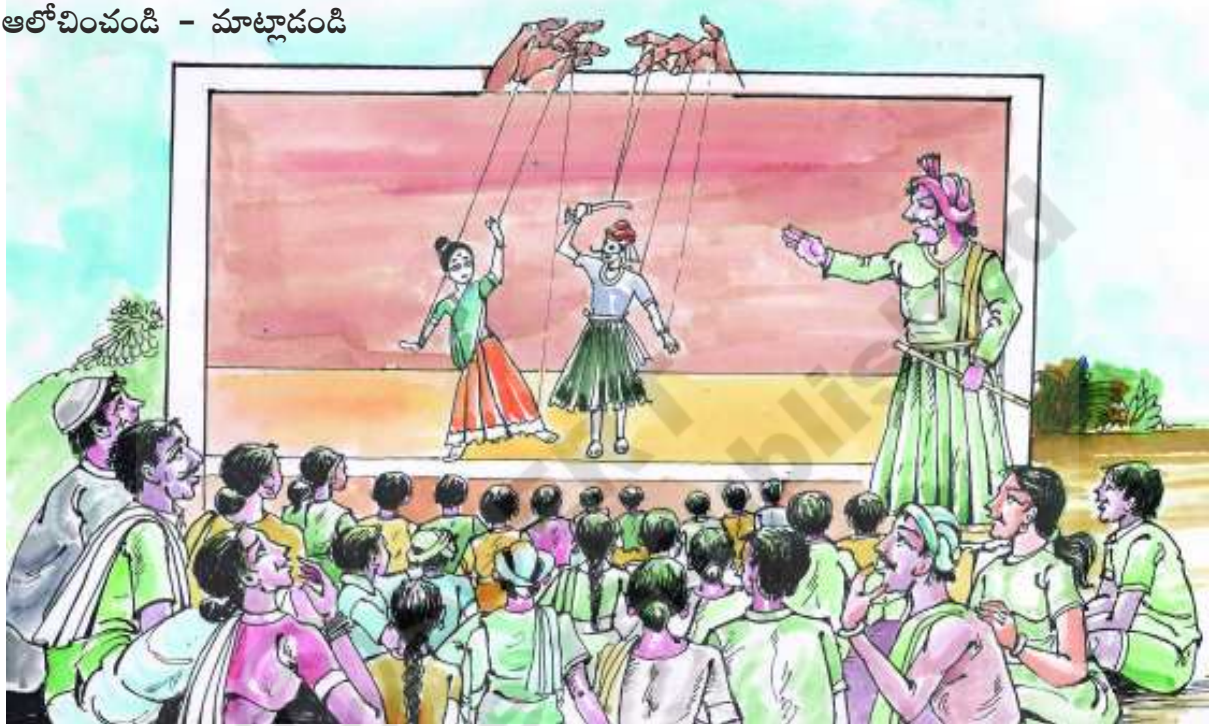

10. నేను... చిందుల ఎల్లమ్మను

ఆలోచించండి - మాట్లాడండి

ప్రశ్నలు:

1. చిత్రంలో ప్రదర్శిస్తున్న కళ పేరు ఏమిటి ?
2. వాటిని ఎలా ప్రదర్శిస్తారు ?
3. మీరెప్పుడైనా చూశారా ?
4. మీకు తెలిసిన కళాకారుల గురించి చెప్పండి.

ఉద్దేశం: ప్రపంచీకరణ ప్రభావం, సినిమా, టీవీల వల్ల గ్రామీణ సాంస్కృతిక వాతావరణంలో అనేక మార్పులు వచ్చాయి. సామాన్యుడి వినోదం, జానపద కళల రూపురేఖలు మారిపోయాయి. అనేక ప్రజాకళలు అంతరించిపోతున్నాయి. అలా అంతరించి పోతున్న కళలను బతికించి, ఆ కళాకారులను గౌరవించే సంప్రదాయాన్ని ప్రోత్సహించడమే ఈ పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం.
 ప్రస్తుత పాఠ్యభాగం “నేను చిందుల ఎల్లమ్మను....” అనే పుస్తకంలోది.

విద్యార్థులకు సూచనలు:

1. పాఠాన్ని చదవండి. అర్థంకాని పదాలకింద, వాక్యాలకింద గీతలు గీయండి.
2. అర్థంకాని పదాలను, వాక్యాలను గుర్తించి మీ మిత్రులతో చర్చించండి.
3. పాఠ్యపుస్తకం చివరన ఉన్న “పదాలు - అర్థాలు” పట్టిక చూసి తెలియని పదాల అర్థాలను తెలుసుకోండి.

నేను చిందుల ఎల్లమ్మను. మేం పులింటోళ్లం. మాది కుడ్డు చిన్నాపురం. నిజామాబాదు కెల్లి ఆరమూరుకుపోయే దారిల మామిడి పల్లి ఉన్నది గదా.... ఆ మామిడిపల్లి పక్కడే చిన్నాపురం. అది మా తాతలది.... మా సంతం ఊరు.

మాసిందోల్లకు పూర్వం ఇనాము లేమి లేకుండె.. సిందాట ఆడుకొని బతుకుడెవుండె. 'ఆశెరువు కట్ట సురయితన్నపుడు పుట్టినవు బిడ్డా' అన్నడు ఒకనాడు మానాయన. అది యాదికి ఉన్నది. దాన్ని నిజాంసాగరు అంటుండ్రు. అప్పుడు నిజాం బాషా ఉండెగదా. నా చిన్నప్పుడు పలకలు లేకుండె. మాకు పలకలు దొరకక పోయె. ఎక్క అయ్యవారు అని ఒకాయన సదువు జెపుతుండె. అక్షరాలు పెట్టిచ్చినందుకు మేం ఆయనకు ఏమీ ఇయ్యక పోతుంటిమి. మా దగ్గర ఏముండె?

మా చిన్నాపురంల స్కూలు లేకుండె. అప్పుడు మాకు పలకల దొరకక పోయె. ఆడాడ పలిగిపోయిన

కాగులు వుంటుండె గద. గొంచెం సక్కగున్న బోకె పెంకలు ఆటిలకెల్లి ఏరుక వచ్చుకుంటుంటిమి. వాటిని సక్కగ చేసుకుంటుంటిమి. బొగ్గుతో రాస్తుంటిమి. తర్వాత ఎప్పుడో గదా బలపాలు వచ్చినయి. ఇగ ఈ ఊర్లుంటే ఈన్నే. ఆఊర్లుంటే ఆన్నే. ఇస్కూలు గనక లేకపోతే ఇంట్ల మాపెద్దోల్లే సదువు చెవుతుండ్రీ. ఇప్పటికీ మా పిల్లగాల్లను ఊర్లసదువుకున్నదాక సదివిస్తం. మల్లా ఇంకో ఊరికి పోతున్నప్పుడు సర్టిఫికెటు తీసుకొని ఆ ఊర్ల చేరిపిస్తం. మాదగ్గర పెద్దబాలశిక్ష పుస్తకం ఉంటది. ఎప్పుడూ దాన్నే సదివేటోల్లం అప్పుడు... అదే మాసదువు!

నేను మరీ చిన్నగుండంగ ఊరికి రెండు, మూడు భాగోతాలే అడుతుండ్రీ మావోల్లు. మావోల్లకు అప్పుడు ఆటలు రాకపోవు బాగ. ఎల్లమ్మాట ఒకటి. చెంచులక్ష్మి ఒకటి. సారంగధర ఒకటి. ఈ మూడే ఆడుతుండ్రీ ఎక్కువ. అప్పుడు తీనానకు (తీన్ అణాలు అంటే 18 పైసలకు) మానెడువడ్లు అస్తుండె. నేను కష్టపడ్డనాయనా! మాకు అప్పుడు భూముల్లేకుండే ఏమీ లేకుండె. అడకొన్నిరోజులు బతికి, పెండ్లిల్లు చేసుకొని అస్తుంటే రాంగ రాంగ కనకాపురంల మాఅన్న గంగారం పుట్టిండట. నేనేమో బాసర (సరస్వతీక్షేత్రం)ల పుట్టిన్నట.

నేను బాసరల పుట్టినగదా, అందుకే మానాయన నాకు సరస్వతి అనిపేరు పెట్టిండు. అస్సలు నా మొదటి పేరు సరస్వతే గాని తర్వాత ఎల్లమ్మ తల్లి తన పేరు పెట్టుకున్నది. అందరికీ సిన్నప్పటినుంచే భాగోతం నేర్చుతుండే పెద్దోళ్లు నాకు నాలుగేండ్లు ఉండంగ నా మొఖంకు రంగు ఏసిండు. బాలక్రిష్ణ యేషం కట్టిపిచ్చిను. మావోళ్లు ఎనుక పాట పాడితే నేను తెరముండు ఎగురవడితి. మా తల్లిదండ్రులు యేషం ఏయించి తోలిస్తుండే (తెరముండుకు) నా చేయి పట్టుకపోయి. 'ఇగ ఎగురు' అంటుండే. అట్లు భాగోతం ఆడుడు అలవాటు జేసిండు. నాకు ఎనిమిది ఏండ్లప్పుడు అందుకున్న ఇగ బాలక్రిష్ణయేషం. తర్వాత రంభ యేషం గడుతుంటి.

ఇగ అట్లనే ఆడుకుంట పెద్దపెరిగితి. అట్ల పదకొండు ఏండ్లు అచ్చేదాక రంభయేషం గట్టిన. ఆడికెల్లి ఇగ పెద్దయేషం ఇస్తుండే. అక్కయేషం అన్నా. అత్తయేషం అన్నా, సవతి యేషం అన్నా ఇస్తుండే. చెంచుభాగోతం ఏస్తే లక్ష్మి యేషం కడుతుంటి. సారంగధరలో రత్నాంగి యేషం కడుతుంటి. ధర్మాంగదలో ధర్మావతి. మేం మాచిన్న పిల్లలకు తబలా కొట్టుకుంట, పాటపాడుకుంట ఆడుడు నేరిపిస్తుం. ఒక ఊర్లఆడి ఇంకో ఊరికిపోయేటప్పుడు ఏడ వీలుంటే ఆడ పిల్లలకు చెబుతనె ఉంటం. అంబకీర్తన సాగిపిచ్చిన మంటే అయిపాయె. అప్పటి సందే ఆడిపిస్తుం ఇగ.

రంభయేషం వచ్చినంక గోపాల క్రిష్ణనియేషం అస్తది గదా భాగోతంల. "రంభా ఊర్వశులమమ్మామాయమ్మా" అని పాడుకుంట పిల్లల్ని పర్ల (తెర) ముండు ఆడిపిస్తే అది అంబకీర్తన అన్నట్లు. ప్రారంభం...! అంబకీర్తన అంటే ప్రార్థననే...!

సిన్ని క్రిష్ణుడనురా - బలు వన్నెలు దెలిపెదరా

చెన్ను మీరగ - గొల్లభామల చెంత జేరెదనురా.... అని పిల్లలతో పాడిపించి, భాగోతం మొదలు పెడతం....తెరవెనుక యేషాలు తయారయిన దనుక ఇదే. అటు పిల్లలకు నేర్పిచ్చినట్లవుతది. ఇటు యేషాలు తయారైనట్లు అయితది. అసలు భాగోతం మొదలు పెట్టేటప్పుడు ముందుగా గణపతి ప్రార్థన. సరస్వతి ప్రార్థన చేస్తుం. పందిరి కింద. ఇది పదిన్నర పదకొండు అప్పుడు అనుకో..... వన్నెండు ఒంటిగంటప్పుడు భాగోతం మొదలవుతది.

ఇగ కథల భావం, సారం తీసుంటం. చిన్నప్పటి నుంచే ఇవన్నీ మాకు రూఢీ అవుతాయి. భయ ముండదు ఇగ. "సింధుభాగోత" మంటే ఇంతేగదా అనిపిస్తుంది. ఇట్లానేను ఒక్కొక్కటి రూఢి చేసుకుంటవోయిన. ఎట్లంటే నువ్వు గూసింటివి. 'పాడు' అంటివి. నేను పాడుతుంటి. యెనక మానాయనగానీ, తాతగాని వుంటుండే. ఆల్లోకటి అందుకుంటుండే. నేనొకటి అందుకుంటుంటి. అస్సలు ఆసిన్నప్పటి నుండి అదే లోకంల ఉంటుంటి. ఇప్పటికీ అంతే!

కొత్తది ఏదన్న ఇన్పించెంటే ఆపాటనే ఊకె (నిరంతరం) నోట్లై తిరుగుతది. అట్ల మనసుల తిప్పుకుంటుంటి. అప్పుడు లావు ధ్యానం ఉండు. అవ్వీ ఇవ్వీ ఏమీ లేకుంటుండె. నాకు కీర్తి రావాల. మా తల్లిదండ్రుకి పేరు దేవాల. రాజ్యం మీద పేరు నిలుపాల.... అనే ఉంటుండె. నాకు, మాయన్న గంగారాంకు అస్సలు భాగోతం నేరిపిందిమాతాత. అంటె తండ్రితండ్రు. ఆయనే గురువు మాకు. మంచిగా పాడుతుండె. అభినయంలో అట్లనే!

ఇగ నేను పెద్దగ అవుతున్నంటే మేటియేషాలకు అందిన. బభ్రువాహనలో చిత్రాంగద. సుందరకాండలో సీత, సతీ సావిత్రిలో సావిత్రి యేషాలు ఎయ్యవడితి. అట్లనే మొగ యేషాలు అందుకుంటి. రాజునైతి. మొట్టమొదట వాలి, ధర్మాంగదుడు, రుక్మాంగమారాజు, మాంధాత, నారాయణమూర్తి (విప్రనారాయణ) కుశలుడి యేషం (కుశలవో పాఖ్యానం) హనుమంతుడు (హనుమంత భేటి) చిరు తొండ మారాజు ఇట్ల ఒకటిగాకుండ ఒకటి నేర్వవట్టిన... నేర్వవట్టిన మావోళ్లు.

ఈ చుట్టుపట్టువూర్ల భాగోతాలు ఆడుతుంటిమి. అట్లనే బాన్సువాడ, మద్నూరు (నిజామాబాదు జిల్లా) దేగ్లూరు (మహారాష్ట్ర) దాకా పోతుంటిమి. అక్కన్నుండి షాపురం, సైనిపురం, అద్దంపురం మీదికెల్లి నర్సాపురం రోడ్డుకు (మెదకు జిల్లా) తిరుగుతుంటిమి. ఇట్లా ఎప్పుడంటే అప్పుడే తిరుగుతుంటిమి, భాగోతాలు ఆడుతుంటిమి. యాడ వానాకాలం వస్తే ఆన్నే ఉంటుంటిమి.

మాభాగోతంల తెరవెనక పల్లవి ఉండాలె. అది పెద్దల సంది ఉన్నది. దాన్ని వెనక పల్లవి అంటం. అదిలేకపోతే పాట, ఆట రుచిరాదు. తైతకధోం తకధోం. అని వెనకపల్లవి పాడేటోల్లు అన్నదాకా తెరముందాడే మా యేషాలకు కాలు లెవ్వనే లెవ్వదు. ఒక పాట, దరువు అయిపోయినట్లయిది. ఆ వెనక పల్లవితో, కందం ఒక రకమైన పద్యం. అట్లనే కందార్థం గిట్టుంటది.....

అవని మీద అమ్మా ..... నీకేల చింత

కన్నతల్లులు మీకది సమ్మతంబా

..... మాతల్లి విసుమా .....

ధనము పాయెను - దండి రాజ్యంబు పాయె

ఘనమైనగోవులు - క్షణములో పాయె

అంతయిన ఆరుగురు తండ్రులు - ఇంతలో పోయిరి.

ఏమిసేతు .... వంతు కచ్చెను - వనముపాలై రంత

సంతజేయకె తల్లి - శ్రీహారీ కరుణా ... అమ్మా....

అమ్మా సుభద్రా నామీద - అలగినవేమో కానీ

అమ్మాయని పిలువంగ - రానే రాదేమోగానీ

మేటి దొరలంతా లేరని - మాటామాటాకు నేమి

మాటి మాటికి ఏడ్వ - ఏంటికి లేవమ్మా

దండి అర్జునపిండ - మెండు మాటేమో జెపగి

పాండూ కోడలా లెవ్వు - అమ్మా .... పాండుకోడలా లెవ్వు....

మేం పాడుతుంటె వెనుక పల్లవి అందుకుంటరిగ మావోల్లు... ఇగ అస్సలు సంగతి బుడ్డర్ఖాన్ యేషం. ఆ యేషం సూసెటోళ్లను కడుపుబ్బ నగిపిస్తది. అదిలేకుంటే మా బాగోతంకు నిండుదనమే లేదు. ఇట్ల నేను ఇరవైవైదు బాగోతాలల్ల మేటియేషాలు యేస్తుంటి. అవసరమయితే మగయేషాలు గడుతుంటి. వాటి మాటలు, పాటలన్నీ ఎప్పటికి రూఢిగా ఉంటాయి. మరచిపోకడ లేదు. మల్ల మల్ల సూసుడు లేదు. సదువుడు లేదు.. దీనికి ఇది దీనికి ఇది.... అని మనసుల వుంటది. ఈ విధంగా పాడితే ఈ విధంగా అనాల అని మనసుకు పడతది.... ఇగ ఇట్లనే చెప్పుకుంటపోతం.... బతుకంతా.....

రచయిత పరిచయం:

డా॥ కె.ముత్యం, అంతరించి పోతున్న కళారూపాల్ని అధ్యయనం చేస్తూ, జానపద కళాకారుల సామాజిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక పరిస్థితులపై పరిశోధనలో భాగంగా చిందు ఎల్లమ్మతో కొన్ని రోజులపాటు మాట్లాడారు. ఆ విశేషాలన్నింటిని రికార్డ్ చేశారు. వాటినే “నేను చిందుల ఎల్లమ్మను” అనే పేరుతో చిందు భాగవతం అనే ఉపశీర్షికతో కూర్చుచేసి సంపాదకుడిగా వ్యవహరించారు.

I. వినడం-మాట్లాడడం

1. “చిందుల ఎల్లమ్మ” గురించి తెలుసుకున్నారు కదా? ఆమెలోని గొప్పతనం ఏమిటి?
2. మీ గ్రామంలో ఊరిలోని కళాకారుల గురించి లేదా ఇతర కళాకారుల గురించి చెప్పండి.
3. గ్రామీణ ప్రాంతాల్లోని కళాకారులు ప్రస్తుతం ఎందుకు ఎక్కువగా కన్పించడం లేదు?

II. చదవడం, అవగాహన చేసుకోవడం

1. కింది పదాలను, వాటి వ్యవహారిక రూపాలనూ చదవండి.

ఉదా॥ సంతం - సొంత

- అ) సిందోల్లకు - చిందులొల్లకు / చిందులవారికి
 ఆ) యాదికి - జుప్తికి / గుర్తుకు
 ఇ) అంటుండీ - అంటుండిరి / అంటుండేవారు

2. ఇలాంటి మరిన్ని పదాలను పాఠం నుండి వెతికి వాటి వ్యవహారిక రూపాలను రాయండి.

అ) _____	ఆ) _____
ఇ) _____	ఈ) _____
ఉ) _____	ఊ) _____

3. పాఠంలోని రెండు, మూడు పేరాలు చదవండి. వాటికి తగిన శీర్షిక పెట్టండి.

4. పాఠం ఆధారంగా కింది పాటను సరిగా రాయండి.

అవనిమీద అమ్మా ..... నీకేలచింత

మీకిది సమ్మతంబా కన్నతల్లులు

..... మాతల్లి వినుమా

ధనమువాయె - దండిరాజ్యంబు పాయెను

క్షణములోవాయె - ఘనమైనగోవులు

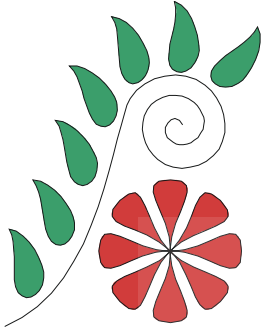

---

5. పాఠం ఆధారంగా జవాబులు రాయండి.

- చిందుల ఎల్లమ్మ చదువు చెప్పిన అయ్యవారికి ఏమి ఇచ్చేది?
- చిందుల ఎల్లమ్మ అసలుపేరు ఏమిటి? ఆమెకు ఆపేరు ఎందుకు పెట్టారు?
- ఎల్లమ్మకు భాగోతం ఎవరు నేర్పారు? ఎందుకు నేర్పుకోవాలనుకుంది.
- ఎల్లమ్మ ఏయే ఊర్లలో భాగోతాలు వేశారు?

III. స్వీయరచన

1) కింది ప్రశ్నలకు ఐదు వాక్యాలలో జవాబులు రాయండి.

- చిందుల ఎల్లమ్మ చిన్నతనంలో చూసిన భాగోతాల గురించి మీకేమి అర్థమైంది?
- చిందుల ఎల్లమ్మ బాల్యంలో కట్టిన యేషాల వల్ల మీకు తెల్సినదేమి?
- ఎల్లమ్మ పెద్దయిన తరువాత వేసిన యేషాలు వివరించండి?
- చిందు భాగోతాలు ఇప్పుడు ఆడుతున్నారా? లేదా? ఎందుకు?
- చిందు భాగోతానికి నిండుదనం ఎలా వస్తుందని మీరు అనుకుంటున్నారు?

2) కింది ప్రశ్నలకు పది వాక్యాలలో జవాబులు రాయండి.

- ఈ పాఠంలో చిందుల ఎల్లమ్మ చెప్పిన ముచ్చట్లను మీ సొంత మాటల్లో రాయండి.
- చిందు భాగోతాన్ని ఎలా ఆడుతారో వర్ణించండి?
- పాఠం ఆధారంగా చిందు భాగోతాన్ని కళాకారులు ఎలా నేర్చుకుంటారో వివరించండి.

IV. పదజాలం

1. సరైన అర్థాన్ని గుర్తించండి.

అ) ఇనాం ( )

ఎ) పొలం బి) వారసత్వపు ఆస్తి

సి) బంగారం డి) బహుమతిగా వచ్చిన భూమి

అ) కీర్తన ( )

ఎ) పాట బి) వచనకవిత సి) నవల డి) కథ

ఇ) రూఢి ( )

ఎ) నిజం బి) రూక సి) నిర్ధారణ డి) మార్గం

ఈ) ధ్యానం ( )

ఎ) భక్తి బి) ఏకాగ్రత, లగ్నం సి) ప్రార్థన డి) యోగం

2. కింది పదాలకు సొంతవాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ అలవాటు : ఉదయాన్నే నిద్రలేపగానే వ్యాయామం చేయడం నా అలవాటు.

అ) అభినయం : _____

ఆ) నిండుదనం: _____

ఇ) తెరవెనుక : _____

ఈ) కడుపుబ్బ : _____

3. కింది వాక్యాలకు వ్యతిరేక భావం వచ్చేలా వాక్యాన్ని తిరిగి రాయండి.

అ) మేం సంతకు వెళ్ళాం.

_____

ఆ) పాటలు చక్కగా పాడకుంటే శ్రోతలకు విసుగువస్తుంది.

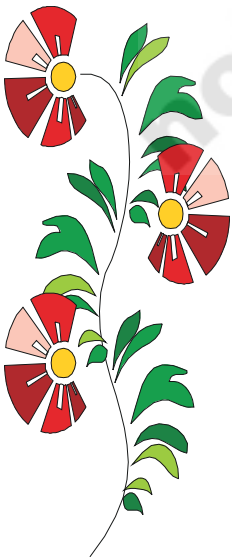
_____

ఇ) చుట్టూపక్కల ఊర్లలో భాగవతాలు ఆడేవారు కాదు.

_____

ఈ) హాస్యం వల్ల భాగోతానికి నిండుదనం రాదు.

_____

V. సృజనాత్మకత

కింది వానిలో ఒక దానికి సమాధానం రాయండి.

- అ) చిందుల ఎల్లమ్మను గురించి వివరిస్తూ మిత్రుడికి లేఖ రాయండి.
ఆ) నీకు నచ్చిన ఏదైనా ఒక కళను మీ పాఠశాల కార్యక్రమాలలో ప్రదర్శించండి.

VI. ప్రశంస

పాఠం మాండలిక భాషలో ఉన్నది. పాఠంలోని మొదటి పేరాను సొంతమాటల్లో రాయండి.

VII. భాషాంశాలు

1. ఈ కింది పదాలను విడదీయండి. అవి ఏ సంధులో గుర్తించండి.

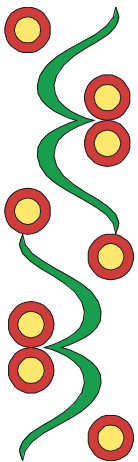
- అ) చింతాకు = ... + ...
ఆ) ఇంకొకరు = ... + ...
ఇ) వంటాముదం = ... + ...
ఈ) ఈయనెవరు = ... + ...

2. ఈ కింది మాటలను కలపండి. అవి అత్యసంధి పదాలేనా? చర్చించండి.

- అ) నాయన + అమ్మ = ... + ...
ఆ) పట్టిన + అంత = ... + ...
ఇ) చేసిన + అంత = ... + ...
ఈ) లేక + ఉన్న = ... + ...

3. ఈ కింది పదాలను విడదీయండి. సంధి పేరు రాయండి.

- అ) చేతికందిన = ... + ... ( )
ఆ) అదెట్లు = ... + ... ( )
ఇ) లేనిదంటూ = ... + ... ( )
ఈ) పదింతలు = ... + ... ( )

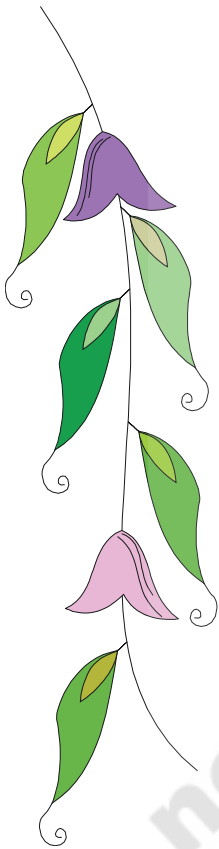

4. ఈ కింది మాటలను కలపండి. అవి ఇత్వసంధి పదాలు అవునో కాదో ఆలోచించండి.

- అ) మరి + ఒక = ...
- ఆ) ఏది + ఐనా = ...
- ఇ) ఏమి + అంటివి = ...
- ఈ) లేని + అప్పుడు = ...

5. ఈ కింది పదాలను విడదీయండి. సంధి ఏదో గుర్తించండి.

- అ) లెమ్మని = ... + ... ( )
- ఆ) అందొకటి = ... + ... ( )
- ఇ) నెపమెన్నక = ... + ... ( )
- ఈ) వేరొకడు = ... + ... ( )

6. ఈ కింది మాటలను కలపండి. అవి ఉత్వసంధి పదాలేనా? నిర్ణయించండి.

- అ) అపగిడు + అట్లు = ...
- ఆ) వనము + ఎల్ల = ...
- ఇ) మనము + ఇప్పుడు = ...
- ఈ) మేలు + అవి = ...

7. ఈ కింది పదాలను విడదీయండి. యడాగమం వచ్చిందని గ్రహించండి.

- అ) ఏలియున్న = ... + ...
- ఆ) భార్యయేల = ... + ...
- ఇ) కోసియిచ్చి = ... + ...
- ఈ) పాడియావు = ... + ...

8. ఈ కింది మాటలను కలపండి. యడాగమం వచ్చిన తీరును చర్చించండి.

- అ) మంచి + అదను = ...
- ఆ) మరి + ఒక్కడు = ...
- ఇ) పది + ఆరువేల = ...

ప్రాజెక్టు పని

చిందు భాగోతం అనే కళను తెలుసుకున్నారు కదా! మీ ప్రాంతంలో ఏ కళలు ఉన్నాయి. వాటి పేర్లు, కళాకారుల వివరాలను ఒక పట్టికలో ప్రదర్శించండి.

నేనివి చేయగలనా..?

1. నేను 'చిందుల ఎల్లమ్మను' గురించి సొంతమాటల్లో చెప్పగలను. కళాకారుల గురించి చెప్పగలను.	ఔను / కాదు
2. పాఠ్యాంశాన్ని ధారాళంగా చదవగలను. పేరాలకు శీర్షికలు పెట్టగలను.	ఔను / కాదు
3. పాఠ్యాంశంలోని ప్రశ్నలకు జవాబులు సొంతంగా రాయగలను.	ఔను / కాదు
4. ఇందులోని పదాలను సొంత వాక్యాలలో ప్రయోగించగలను.	ఔను / కాదు
5. మాండలిక పదాలకు అర్థాలు చెప్పగలను. ఉపయోగించగలను.	ఔను / కాదు
6. కళాకారుల గురించి వివరిస్తూ లేఖరాయగలను	ఔను / కాదు

**“గొప్పతనానికి ముందు వినయముంటుంది
పతనానికి వెనక గర్వముంటుంది”**

